

dyslexie

Van signalering naar diagnose en behandeling

1

Besluit:

De scholen van SKBO handelen conform de in deze notitie beschreven procedures t.b.v. het realiseren van de poortwachtersfunctie binnen het dyslexie-protocol.

Handleiding / Stappenplan SKBO juni 2011

Inhoudsopgave:

1. Voorwoord
2. Opdracht werkgroep
3. Definitie dyslexie en eisen leesdossier
4. Stappen leesprotocol
5. Het leesdossier
6. Externe onderzoekers / behandeling / ziektekostenverzekering
7. Begeleiding door school vóór en na de diagnose
8. Tot besluit

Bijlagen

VOORWOORD

Sinds 1 januari 2009 is het onderzoek en de behandeling van dyslexie opgenomen in de basisverzekering ziektekosten.

Ieder jaar zal de groep kinderen, die hiervoor in aanmerking kunnen komen, worden uitgebreid.

Door het onderzoek en de behandeling van dyslexie op te nemen in de basisverzekering ziektekosten is de rol van de school veranderd.

Op de eerste plaats heeft de school in de nieuwe procedure de belangrijke functie als poortwachter gekregen.

Op de tweede plaats kan de school voortaan de behandeling van dyslexie overlaten aan gespecialiseerde behandelaars.

Op de derde plaats moet de school vorm geven aan de begeleiding van kinderen met dyslexie in het verlengde van de behandeling.

Tenslotte zal de school de kinderen met ernstige leesproblemen, waarbij uiteindelijk geen dyslexie kan worden vastgesteld, wel hulp moeten bieden.

Tijdens haar werk is de werkgroep een enorme hoeveelheid informatie en documenten tegen gekomen, waarin vele instanties en deskundigen hun visie en kijk op dyslexie hebben vastgelegd.

De werkgroep heeft er uiteindelijk voor gekozen om alleen uit te gaan van de informatie en formats die vermeld staan bij het Masterplan Dyslexie (www.masterplandyslexie.nl).

De werkgroep heeft zich beperkt tot het aangeven van de noodzakelijke stappen met de daarbij behorende informatie, die scholen moeten verzamelen om tot een volledig leesdossier van iedere leerling te komen. Over de wijze waarop de scholen die informatie verzamelen, zoals keuze van toetsen en observatielijsten, geeft de werkgroep een advies

Hoofdstuk 2

Opdracht werkgroep

In november 2009 heeft de werkgroep van SKBO de opdracht van de zorgcoördinator gekregen om het beleid met betrekking tot dyslexie te herformuleren:

De opdracht is als volgt geformuleerd:

- Het onderzoeken van noodzakelijke trajecten richting zorgverzekeraar i.v.m. onderzoek en behandeling.
- Duidelijkheid over de koppeling onderzoeker en behandelaar.
- Duidelijkheid in het voortraject, met name inhoudelijk v.w.b. dossiervorming.
- Duidelijk over de eisen die aan de kwaliteit van de behandeling worden gesteld en de voorwaarden waaronder.
- Duidelijkheid over de rt-mogelijkheden binnen de school.
- Duidelijkheid in het voortraject m.b.t. ouders.
- Duidelijkheid over de rol die het C.D.B. hierbinnen kan en mag vervullen.

Het onderzoek van deze werkgroep resulteert in een duidelijke handleiding / stappenplan voor de scholen van SKBO, waarin het traject van signalering, onderkende diagnostiek, verklarende diagnostiek en behandeling beschreven staat, inclusief de mogelijkheden en onmogelijkheden.

Ook zijn de rollen van ouders en school in dit traject beschreven.

Ook moet duidelijk worden welke overwegingen een rol spelen bij het wel of niet toestaan van behandeling onder schooltijd, daar waar het gaat over behandeling welke vergoed wordt.

- In **hoofdstuk 3** geven wij een definitie van dyslexie en de daaruit vastgestelde eisen door de zorgverzekeraar, die voorafgaande aan het onderzoek en de behandeling door de school dienen te worden aangeleverd.
- In **hoofdstuk 4** worden de noodzakelijke stappen richting zorgverzekeraar en onderzoeker beschreven, waarbij ook de rol van de ouders wordt verduidelijkt.
- In **hoofdstuk 5** wordt de verplichte dossiervorming uitgewerkt.
- In **hoofdstuk 6** geeft informatie over diagnostiek en behandeling van ernstige dyslexie door externe instanties. Er is een lijstje van mogelijke instanties (in onze regio) opgenomen.
Er wordt inzicht gegeven in de regelingen m.b.t vergoedingen door de ziektekostenverzekering.
En tenslotte zijn er richtlijnen opgesteld door het Ministerie van OCW ten aanzien van behandeling onder schooltijd en het advies van de werkgroep in deze.
- In **hoofdstuk 7** gaat de werkgroep in op de rol van de school en haar begeleiding van de kinderen met ernstige leesproblemen en dyslexie.
- In **hoofdstuk 8** formuleert de werkgroep met een advies aan het management.

Hoofdstuk 3

Definitie van masterplan dyslexie:

Dyslexie, waar hebben we het over?

Dyslexie is een stoornis, die gekenmerkt wordt door een hardnekkig probleem met het aanleren en het accuraat en/of vlot toepassen van het lezen en/of spellen op woordniveau. *

Dit betekent dat de gesignaleerde problemen 'didactisch resistent' zijn, oftewel niet of nauwelijks afnemen ondanks systematische en taakgerichte hulp door de leraar en de remedial teacher. Een belangrijke implicatie hiervan is, dat voor de vaststelling van dyslexie niet kan worden volstaan met een eenmalige testafname. Ook moet zijn aangetoond dat na vroegtijdige onderkenning en een periode van planmatige behandeling, het automatiseringsprobleem zich blijft voordoen.

* Van der Leij, A., Struiksmā, A.J.C., Ruijssenaars, A.J.J.M., Verhoeven, L., Kleijnen, R., Henneman, K., Pasman, J., Ekkebus, M., Bos, K. van den & Paternotte, A.C.(2003). *Diagnose van Dyslexie. Brochure van de Stichting Dyslexie Nederland(herziende versie)*. Bilthoven: Stichting Dyslexie Nederland

Wat moet de school aanleveren?

Het leerlingdossier bevat:

- Basisgegevens uit het leerlingvolgsysteem;
- Een beschrijving van het lees- en spellingprobleem;
- Signalering van het lees- en spellingproblemen: datum, toets (criteria, score), afgenomen door....;
- Omschrijving van de extra begeleiding (doelen, duur, inhoud, organisatievorm, begeleider);
- Resultaten van de extra begeleiding en beschrijving van gebruikte toetsen en normering;
- Vaststelling van toenemende achterstand ten opzichte van de normgroep, met de vermelding van gebruikte toetsen en normcriteria
- Argumentatie voor het vermoeden van ernstige dyslexie: aantonen van didactische resistentie na geboden begeleiding van voldoende intensiteit en kwaliteit;
- Indien bekend, vermelding en beschrijving van eventuele andere (leer)stoornissen.

Het dossier wordt getekend door de directeur van de school, namens het bevoegd gezag.

Hoofdstuk 4

Stappen Leesprotocol

A. Scholen hebben op schoolniveau afspraken gemaakt over de wijze waarop het leesprotocol vorm wordt gegeven vanaf groep 1 t/m groep 8.

B. Door toepassen van het leesprotocol krijgt de school zicht op een groep leerlingen die onvoldoende profijt heeft van het aanbod tot dan toe.

C. Kinderen die op grond van het resultaat van uitgevoerde interventies (zie leesdossier) en eventueel op grond van didactisch onderzoek door de intern begeleider mogelijk in aanmerking komen voor diagnostiek, mits de didactische resistentie is aangetoond, worden geplaatst in het voortraject dyslexie. In het voortraject dyslexie worden leerlingen behandeld als zijnde dyslectisch.

Indien de didactische resistentie nog onvoldoende is aangetoond, moet alsnog op basis van individuele handelingsplannen voldaan worden aan deze eisen, voordat overgegaan kan worden naar de verklarende diagnostiek.

D. Indien in totaal een half jaar intensieve begeleiding (3x per week 20 minuten extra!) is gegeven, wordt beslist:

1. Het kind voldoet aan het criterium van didactische resistentie, waardoor verdere diagnostiek in gang moet worden gezet.
2. Voldoet het kind niet aan het criterium van didactische resistentie, dan zal de intensieve begeleiding moeten worden voortgezet, ten einde de ernstige leesproblemen te overwinnen.

6

Ad A:

Protocol leesproblemen en dyslexie voor groep 1-2

Protocol leesproblemen en dyslexie voor groep 3-4

Protocol leesproblemen en dyslexie voor groep 5 t/m 8

Ad B.

Normering meetmomenten

Toetskalender groepen 1 t/m 8

Ad C.

Suggesties voor een didactisch onderzoek:

- Struiksmas Diagnostiek van technisch lezen en aanvankelijk spellen (DTLAS)
- Diagnostische toetsbatterij technisch lezen (DTTL): alleen het onderdeel fonologisch bewustzijn en de klankletterkoppeling
- Dyslexie-screening (Hardcourt of Cito)
- Brus en de Klepel
- PI dictee

Ad D.

Onderzoek voor de verklarende diagnostiek door een gecertificeerd instituut.

Hoofdstuk 5

Het leesdossier

Het leesdossier is gebaseerd op het protocol Leesproblemen en Dyslexie voor de groepen 1 t/m 8 en op Masterplan Dyslexie.nl.

Het leesdossier bestaat uit de resultaten van de meetmomenten en indien een leerling uitvalt ook uit een beschrijving van de interventies en de resultaten daarvan interventies.

Het leesdossier wordt voor alle kinderen ingevuld vanaf groep 1. Voor de meeste kinderen betekent dit, dat alleen de meetmomenten worden ingevuld en interventies niet nodig zijn.

Dit betekent voor:

Groep 1

Twee keer per jaar (januari en juni) worden signaleringslijsten ingevuld.

Advies : Gebruik signaleringslijsten uit Protocol leesproblemen en Dyslexie voor groep 1 en 2 (zie bijlage ...)
Interventie : bestemd voor die kinderen die onvoldoende opsteken van het basisaanbod.
Deze interventie vastleggen in een begeleidingsplan (zorgniveau 2)

Groep 2

Twee keer per jaar (januari en juni) worden signaleringslijsten ingevuld en aanvullende toetsen die betrekking moeten hebben op:

- auditieve analyse
- auditieve synthese
- letterkennis

Scholen zijn vrij in de keuze van toetsen. Dit in verband met de wijze van afname (individueel, digitaal of klassikaal).

Advies: Gebruik van Cito Screening Beginnende Geletterdheid, waarbij de ontwikkeling van het fonologisch bewustzijn en receptieve letterkennis van kinderen vanaf groep 2 t/m groep 3 worden gevolgd. Afname medio okt/nov en medio maart/april.

Interventie: Daar waar kinderen uitval laten zien, moeten interventies gepleegd worden mede op basis van algemene observaties van het kind.
Gedacht kan worden aan taakwerkhouding/aanpakgedrag/ geheugen/emotionele factoren/weerbaarheid/thuissituatie/klas voorkeuren van de leerling. Deze informatie kun je gebruiken om een zo goed mogelijke interventie te kunnen plegen.
Ook kan gebruik gemaakt worden van gedrags- en werkhoudingslijsten die afgenomen worden binnen het leerlingvolgsysteem.
Deze interventie vastleggen in een begeleidingsplan (zorgniveau 2).

Vanaf groep 3 :

Advies : invullen van drie achtereenvolgende meetmomenten en interventiesperiodes. Hiervoor maak je gebruik van leerlingdossier dyslexie zie bijlage 2

Interventies: De extra begeleiding die plaats vindt tussen de meetmomenten wordt vastgelegd in een handelingsplan.

Aanvullende gegevens uit observaties:

Taak/ Werkhouding	Aanpak- gedrag	Gehe- gen	Emotionele Factoren	Leerbaar- heid	Thuis- situatie	Groep	Voorkeuren Leerling
leesplezier/ motivatie	zelfreflectie/ zelfverbetering	strategie- gebruik bij lezen/ schrijven	emotionele reactie op leesproblemen	is de leerling voldoende leerbaar	leescultuur thuis	reacties groep op leespresta- ties	hobby's en interesse- gebieden
concentratie bij lezen/ schrijven	strategiegebruik bij lezen /schrijven	instructie	zelfvertrouwen tijdens lezen/schrijven				vormgeving leesmateriaal
taakgerichtheid bij het lezen/ schrijven	zelfstandig lezen wel/niet mogelijk						

Daar waar leerkracht, IB-er en ouders in overleg met elkaar tot de conclusie komen, dat er sprake is van langdurige problematiek kan men beslissen de leerling in zorgniveau 3 te plaatsen, waardoor er niet meer gesproken wordt over begeleidingsplannen, maar spreekt men van handelingsplannen.

Zowel in het begeleidings- als in het handelingsplan is het van belang de evaluatie goed uit te voeren EN te beschrijven. Dit is immers de onderbouwing van de volgende stap.

Hoofdstuk 6 Externe onderzoekers / behandelaars en ziektekostenverzekering

Diagnostiek en behandeling van ernstige dyslexie

Vanaf 1 januari 2009 zijn diagnostiek en behandeling van ernstige enkelvoudige dyslexie voor kinderen die geboren zijn na 1 januari 2000 en nog geen 10 jaar zijn, opgenomen in het basispakket van de zorgverzekering.

Vergoedingsregeling: voor wie?

Als blijkt dat de prestaties op leesgebied vallen onder de zwaksten 10% van de groep (E-score)

Of als blijkt dat een kind op leesgebied valt binnen 16% en de prestatie op spellinggebied bij de zwakste 10% zit. Dit kan al in groep 3 worden vastgesteld, maar ook later. Er hoeft bij constante lage score niet te worden gewacht tot een kind in een hogere groep zit.

De school biedt:

- Minimaal 3 maanden (en maximaal 6 maanden) lang, 2 tot 3 keer per week 20 minuten extra begeleiding aan de hand van remediërende lees- en/of spellingmethodes. Begeleiding gebeurt door een leerkracht, Ber of RT-er op school.
- Als blijkt dat die extra begeleiding geen duidelijke verbetering laat zien- het kind scoort nog altijd laag- dan kan de zorginstelling worden ingeschakeld.

Leeftijden

In 2010 komen kinderen voor vergoede diagnostiek en zorg in aanmerking als ze vóór hun 10^e verjaardag zijn aangemeld voor diagnostiek.

In 2011 moeten kinderen voor hun 11^e verjaardag zijn aangemeld voor diagnostiek.

In 2012 geldt aanmelding voor de 12^e verjaardag.

In 2013 kunnen alle basisschoolleerlingen vergoede diagnostiek en zorg krijgen.

Bij ernstig vermoeden van dyslexie door zowel school als ouders, kunnen de ouders hun zoon/dochter aanmelden voor onderzoek bij instanties die een contract hebben met de zorgverzekering. De ouders en de school krijgen dan een vragenlijst. Aan de hand daarvan en van de gegevens uit het leerlingdossier wordt besloten of een kind in aanmerking komt voor een vergoede diagnosestelling. Blijkt uit het onderzoek dat het kind ernstig dyslectisch is, dan krijgen de ouders ook de behandeling vergoed uit de basisverzekering.

Aangezien het CDB geen contracten met de zorgverzekeringen heeft, kunnen de ouders hier geen onderzoek aanvragen. De scholen vragen bij CDB alleen onderzoek naar dyslexie aan voor kinderen die voor januari 2009 geboren zijn. Onderzoek dat bekostigd kan worden door de zorgverzekering wordt niet langer aangevraagd bij het CDB. School moet ouders adviseren naar andere bureaus te gaan.

Hoewel het mogelijk is om bij de ene instantie onderzoek te laten doen en door een andere instantie de behandeling te laten uitvoeren is dit niet aan te bevelen. Het kan vertragend werken door extra administratieve handelingen bij de verzekering en extra wachttijd bij de verschillende instanties.

Er zijn inmiddels veel instanties die diagnostiek en behandeling aanbieden. Ouders moeten altijd zelf bij de verzekering nagaan of de instantie van hun keuze een contract heeft met hun verzekering alvorens ze hun kind aanmelden. Belangrijk is ook om te vragen of de verzekering bij die instantie 100% vergoedt of slechts 75 of 80% en verder of de gegevens naar de verzekering gestuurd moeten worden of direct naar de instantie die onderzoek verricht.

Zonder volledig te willen zijn is hier een lijst van instanties in onze regio die met vrijwel alle verzekeringen contracten hebben in willekeurige volgorde:

- a. Herlaarhof: centrum voor kinder en jeugdpsychiatrie onderdeel van Reinier van Arkel groep.
Schadewijkstraat 8
5348 BC Oss
Tel. 0900-2040614
Ted Verstappen teamleider Dyslexiepoli.

Onderzoek wordt uitgevoerd op de Dyslexiepoli.
Behandeling kan op school plaatsvinden mits de behandelaar kan beschikken over een ruimte die aan de ARBO eisen voldoet.

- b. Giralis: partners in onderwijs.
Amerikastraat 3
5232 DK `s - Hertogenbosch
Tel. 073 - 6405000
Dyslexiecentrum Giralis:
Unitmanagers Dyslexiecentrum Giralis: Hanneke Kuyper en Herman Wieberdink.

10

Onderzoek wordt uitgevoerd op school.
Behandeling kan op school plaatsvinden mits de behandelaar kan beschikken over een ruimte die aan de ARBO eisen voldoet.

- c. Opdidakt
Schoonstraat 23
5384 AK Heesch
Tel. 0412 - 450228
Drs. Maurien Linders de Hoop. Orthopedagoog- coördinator dyslexie.

Onderzoek wordt uitgevoerd bij Opdidakt in Heesch.
Behandeling kan op school plaatsvinden mits de behandelaar kan beschikken over een ruimte die aan de ARBO eisen voldoet.

- d. Het Regionaal Instituut voor Dyslexie RID Vestiging Den Bosch.
Stationsplein 91 - 105, Semaphore Gebouw
5211 BM Den Bosch
Tel. 073 - 7114440

Onderzoek wordt uitgevoerd in Den Bosch
Behandeling wordt uitgevoerd in Den Bosch.

Behandeling onder schooltijd

Onderstaande info is opgesteld door het ministerie van OCW, de onderwijsinspectie, Ingrado (brancheorganisatie leerplicht en voortijdige schoolverlaten) en dyslexiespecialisten.

Behandeling van ernstige, enkelvoudige dyslexie vindt plaats op indicatie. Een bezoek aan behandelaar geldt als geoorloofd verzuim. De school mag hier vrij voor geven, zonder dat daarbij aangetoond hoeft te worden dat de behandeling te zien is als onderdeel van het onderwijsprogramma. De school dient echter altijd de noodzaak van de constructie te kunnen beargumenteren en moet hierbij in overweging nemen in hoeverre de afwezigheid van de leerling invloed heeft op de uitvoering van het reguliere onderwijsprogramma. Aangezien dyslexie een stevige belemmering voor het leren kan vormen, heeft het onderwijs wel degelijk een groot belang bij de dyslexiebehandeling. Het kind mist schooltijd maar krijgt individuele specialistische zorg waardoor het onderwijsrendement groter kan worden. Bij jonge kinderen (7-9 jaar) is dyslexiebehandeling na schooltijd door vermoeidheid bovendien vaak minder effectief.

Daar staat tegenover dat een school er -terecht- moeite mee kan hebben als de afwezigheid als gevolg van de behandeling te veel oploopt of bijvoorbeeld altijd bepaalde activiteiten doorkruist. Scholen zijn niet verplicht om kinderen tijdens schooltijd vrijaf te geven. De verantwoordelijkheid voor het verzuim ligt zowel bij de ouders als bij de school en redelijkheid vanuit beide partijen zijn hierbij belangrijk. Voor de duidelijkheid is het aan te bevelen dat de school beleid formuleert dat past bij de specifieke situatie van de school en dit bijvoorbeeld opneemt in de schoolgids. Er kan worden afgesproken dat de behandelingsduur niet boven een aantal uren per week uitkomt. Hiermee wordt dus ook vastgelegd wat je van de verantwoordelijkheid van ouders verwacht, namelijk om deze tijd niet te overschrijden of de behandeling (deels) te organiseren buiten schooltijd. Individuele verzoeken kunnen aan het algemene beleid worden getoetst. De inspectie ziet er op toe dat het beleid is voorgelegd aan de MR en is opgenomen in de schoolgids of anderszins aan alle ouders is bekendgemaakt. Wanneer ouders en leerlingen de afgesproken maximale behandelingsduur overschrijden, vindt verschuiving plaats van geoorloofd naar ongeoorloofd verzuim.

Advies van de werkgroep

De werkgroep adviseert om indien mogelijk de behandeling uit te laten voeren op school. Hierdoor gaat er minimale lestijd van 1 uur per week voor het reguliere programma verloren. Echter kwaliteit van de behandeling staat voorop. Denk hier aan deskundigheid van de behandelaar, het programma, de uitvoering van het programma in de beschikbare ruimte, de wachttijd voor start van de behandeling etc. Als het in het kader van de kwaliteit noodzakelijk is om buiten de school de behandeling te geven adviseren we om maximaal 3 uur per week als richtlijn aan te houden.

Scholen moeten een rooster maken van beschikbare behandelruimtes om het plannen van behandelingen binnen school met diverse instanties te organiseren.

Hoofdstuk 7

Begeleiding door school vóór en na de diagnose

Het advies heeft betrekking op onderstaande onderdelen:

- wat kan er m.b.t. effectief leesonderwijs van de school worden verwacht
- welke effectieve interventies kunnen worden ingezet
- welke personele inzet vraagt bovenstaande
- welke eisen worden gesteld aan de ruimte
- Kinderen die niet voldoen aan de criteria voor dyslexie, maar wel ernstige leesproblemen hebben.

Wat kan er m.b.t. effectief leesonderwijs van de school worden verwacht?

Richtlijn van de inspectie is ± 8 uur per week tijd voor lezen en taal\

Aanbevelingen:

Groep 1-2:

Elke dag een uur met doelgerichte taalactiviteiten: beginnende geletterdheid en letterkennis, en expliciet 4 á 5x 15 minuten mondelinge taalvaardigheid en woordenschat en 120 minuten fonemisch bewustzijn. Besteed daarnaast in alle activiteiten impliciet aandacht aan taalontwikkeling.

Groep 3:

360 minuten: aanvankelijk lezen

60 minuten: taal

60 minuten: voorlezen, activiteiten rond boeken in samenhang met woordenschatontwikkeling

Groep 4:

150 – 180 minuten: voortgezet technisch lezen

45 – 60 minuten: voorlezen, leesvormen, activiteiten rond boeken in samenhang met leesbegrip en woordenschatontwikkeling

240 – 300 minuten: taal: spreken, luisteren, spellen, stellen, woordenschat, taalbeschouwing

Groep 5:

120 – 150 minuten: voortgezet technisch lezen

60 minuten: methode begrijpend lezen, Nieuwsbegrip, Kidsweek, begrijpend lezen in zaakvakken in samenhang met woordenschat-ontwikkeling

45 minuten: voorlezen, leesvormen en activiteiten rond boeken in samenhang met woordenschatontwikkeling

240 – 300 minuten: spreken, luisteren, spellen, stellen, woordenschat, taalbeschouwing

Groep 6:

120 minuten: voortgezet technisch lezen

60 – 90 minuten: methode begrijpend lezen, Nieuwsbegrip, Kidsweek, begrijpend lezen in zaakvakken in samenhang met woordenschat-ontwikkeling

30 minuten: voorlezen, leesvormen en activiteiten rond boeken in samenhang met woordenschatontwikkeling

240 – 300 minuten: spreken, luisteren, spellen, stellen, woordenschat, taalbeschouwing

Groep 7-8:

30 – 60 minuten: onderhouden van voortgezet technisch lezen

60 – 90 minuten: methode begrijpend lezen, Nieuwsbegrip, Kidsweek, begrijpend lezen in zaakvakken in samenhang met woordenschat-ontwikkeling

30 minuten: voorlezen, leesvormen en activiteiten rond boeken in samenhang met woordenschatontwikkeling

240 – 300 minuten: spreken, luisteren, spellen, stellen, woordenschat, taalbeschouwing

In alle groepen:

60 minuten per week extra instructie aan zwakke lezers en 60 minuten per week extra instructie aan zwakke spellers, bijvoorbeeld 15 minuten per dag extra instructie totdat de leesvaardigheid en / of spellingsvaardigheid is verbeterd. Zeer zwakke lezers hebben nog meer tijd nodig.

Welke effectieve interventies kunnen worden ingezet?

Naast de verantwoordelijkheid voor effectief lees- en taalonderwijs, heeft de school de plicht als poortwachter in het diagnostisch proces m.b.t. dyslexie te zorgen voor effectieve interventies voor de kinderen die behoren tot de 10% zwakste lezers.

Onder een effectieve interventie wordt verstaan:

- Uitbreiding van instructie en reguliere oefentijd met minimaal 1 uur in de week (bijvoorbeeld 3 X 20 minuten).
- In groepje van maximaal 3 à 4 kinderen.
- Een gestructureerd programma, waarin aandacht voor accuratesse en tempo bij technisch lezen op letter-, woord-, zins- en tekstniveau.
- Om uiteindelijk een onderzoek aan te kunnen vragen voor de verklarende diagnose dyslexie wordt een interventie geëist met een duur van 2 maal 12 weken, voorafgegaan door een meetmoment en gevolgd door minstens 2 meetmomenten met genormeerde toetsen. (herfstsignalering telt niet mee als meetmoment). De leerling moet na deze periode van interventie dan wel nog steeds tot de 10% zwakste lezers behoren (E-niveau).

13

Voor het samenstellen van een gestructureerd programma van de interventie, toegesneden op de leesproblemen van de leerling is een veelheid aan oefeningen en informatie voor handen. Hieronder volgt slechts een kleine selectie:

- Interventies, zoals beschreven in het Protocol dyslexie
- Interventies, zoals beschreven is Dyslectische kinderen leren lezen van Smits met Voorschotbenadering in groep 2, Connect in groep 3 en Ralfi in groep 4 -8)
- Gericht op automatiseren, dus herhalen
- Oefenen op woord- en tekstniveau
- Hardop voordoen, samen doen en nadoen
- Interessante teksten (leesmotivatie)
- Oefenen met woordkaartjes (flitsen en connectrijtjes)
- Feedback geven op leesproces
- Letters multisensorisch aanbieden
- Onderstrendend (potlood) meelesen/zingend lezen
- Onderhouden van de kennis van wat reeds is aangeboden.

- Inzet software (Flits, Interflits, Clusteren. CD's van Estafette, zie verder Masterplan dyslexie)

Welke personele inzet vraagt bovenstaande?

Deze extra zorg moet verleend worden door de eigen leerkracht of door een R.T. leerkracht of gespecialiseerde leescoach.

Omdat de problematiek ernstig is, raden wij aan om dit **niet** te laten verzorgen door een assistente of stagiaire.

Het masterplan dyslexie vraagt een individuele en een op het kind gerichte aanpak voor alle kinderen, die behoren bij de 10% zwaksten.

Deze eis m.b.t. de begeleiding vraagt van de school een bewuste keuze als het gaat over de formatie.

Er zal binnen de school een mogelijkheid gecreëerd moeten worden om deze individuele begeleiding uit te kunnen voeren.

Deze individuele hulp zal nodig zijn in het voortraject (vóór de diagnose), maar ook ná de diagnose dyslexie.

De hulp in het vóórt raject staat beschreven in bovenstaande interventies.

In het natraject (tijdens en na eventuele behandeling) moet de hulp gericht zijn op:

- goede communicatie school en behandelaar
- afstemming van hulp tussen school en behandelaar
- het kind inzicht geven in de problematiek
- vaardigheden aanleren om het kind om te leren gaan met de belemmeringen en samen zoeken naar compenserende mogelijkheden
- leesbegeleiding geven. De begeleiding moet worden voortgezet tot het bereiken van AVI E5.

Dit niveau moet regelmatig worden gecheckt. Wanneer dit niveau daalt, zal opnieuw begeleiding moeten worden ingeschakeld het in stand houden en/of verbeteren van de leesmotivatie.

Een goed hulpmiddel, wat hierbij kan worden ingezet is het gebruik van een afsprakenkaart voor het kind, waarop alle compensaties en dispensaties worden vastgelegd.

Welke eisen worden gesteld aan de ruimte

Gezien het auditieve aspect is het zeer wenselijk, dat de begeleiding plaats vindt buiten de groep in een rustige omgeving.

De behandeling door externen kan plaatsvinden op school.

De scholen dienen zich vooraf bezig te houden met de vraag, welke mogelijkheden hiervoor zijn om aan deze vraag te kunnen voldoen.

Ook zullen zij daarbij hun grenzen duidelijk moeten aangeven.

Kinderen die niet voldoen aan de criteria voor dyslexie, maar wel ernstige leesproblemen hebben.

Naast de begeleiding van de leerling met dyslexie, zal de school ook aandacht moeten geven aan die leerlingen die niet tot de 10% zwakste lezers behoren, dus geen E- maar D-niveau. Deze kinderen met ernstige leesproblemen moeten ook kunnen rekenen op effectieve begeleiding binnen de school.

Hoofdstuk 8

Tot besluit

Vanuit de informatie gegeven in deze handleiding/stappenplan is het duidelijk, dat er zéér hoge inspanningseisen gesteld worden aan de scholen m.b.t. de individuele begeleiding van kinderen met ernstige leesproblemen en mogelijke dyslexie.

Binnen de huidige formatiemogelijkheden van de scholen is het onhaalbaar om hier aan te voldoen.

De consequentie hiervan is dat er geen onderzoek naar dyslexie uitgevoerd kan worden en het kind mogelijke behandeling moet ontberen, terwijl de ziektekostenverzekeringen de financiële middelen beschikbaar stellen.

Het vraagt het bewuste keuzes van het management van de scholen van SKBO om er voor te zorgen dat de scholen **wel** deze begeleiding kunnen bieden waar de kinderen recht op hebben en die ook geëist wordt vanuit het Masterplan Dyslexie.

Deze bewuste keuzes moeten er voor zorgen dat de scholen de poortwachterfunctie goed kunnen uitvoeren.

Bijlagen

1. Signaleringslijsten gr 1-2
2. Leerlingdossier dyslexie

Bijlage 1   Signaleringslijst voor Kleuters¹

Naam leerling:	Groep 1		Groep 2	
	januari	juni	januari	juni
Geboortedatum:	datum: leeftijd: leerkracht:	datum: leeftijd: leerkracht:	datum: leeftijd: leerkracht:	datum: leeftijd: leerkracht:
Specifieke risicofactoren				
- Dyslexie in de familie	ja / nee			
- Vertraagde spraak-/ taalontwikkeling	ja / nee			
- Thuis wordt niet veel (voor-)gelezen	ja / nee	ja / nee	ja / nee	ja / nee
- Onvoldoende beheersing van het Nederlands als gevolg van meertaligheid	ja / nee	ja / nee	ja / nee	ja / nee
- Hoorproblemen	ja / nee	ja / nee	ja / nee	ja / nee
- Logopedie i.v.m. spraak-/ taalproblemen	ja / nee	ja / nee	ja / nee	ja / nee
- Problemen met het leren en snel benoemen van kleuren (zie bijlage 3a)	-	-	ja/ nee	ja/ nee
Oordeel leerkracht				
- Voorziet de leerkracht problemen in de volgende groep? Zo ja, welke?			17	

¹ Deze lijst is gebaseerd op de signaleringslijst van: Smits, A.E.H. (2002). *Signalering ontwikkeling beginnende geletterdheid*. Zwolle: Windesheim O.S.O.

Boekoriëntatie en Verhaalbegrip (tussendoelen 1 en 2)				
- Luistert aandachtig wanneer er een verhaal wordt voorgelezen				
- Geniet zichtbaar van voorleesactiviteiten				
- Reageert verbaal en/of non-verbaal op de tekst				
- De reacties van de leerling sluiten aan bij het verhaal				
- Kan vooraf voorspellingen doen over het verhaal (door bijvoorbeeld gebruik te maken van de omslag van het boek) of het verdere verloop van het verhaal				
- Stelt uit zichzelf vragen over de tekst				
- Imitereert voorleesgedrag (bijvoorbeeld in de leeshoek)				
- Leest boeken van voor naar achteren, bladzijden van boven naar beneden en regels van links naar rechts				
- Kan een verhaal naspelen			18	
- Kan een verhaal navertellen				
- Niveau zelf een verhaal 'voorlezen' (oplopend van a naar e): a: weigert b: plaatjes benoemen				

c: mondelinge taal d: schriftelijke taal (imiteert voorleesgedrag van bijvoorbeeld de juf) e: leest echt				
Functies van geschreven taal en Relatie tussen gesproken en geschreven taal (tussendoelen 3 en 4)				
- Weet dat de leerkracht de tekst niet kan voorlezen als de letters bedekt zijn				
- Begrijpt picto- en/of logogrammen				
- Leest eigen naam				
- Schrijft (stukje van) eigen naam				
- Schrijft zelf (niveau oplopend van a naar e): a: tekeningetjes b: krabbels c: reeksen letterachtige vormen of letters d: herkenbare klank-letterkoppelingen waarbij één of meer letters staan voor een heel woord e: woord correct zoals het klinkt (<i>invented spelling</i>) (zie bijlage 3e)				
- 'Schrijft' uit zichzelf om te communiceren (bijvoorbeeld briefjes, lijstjes en verhaaltjes)				
- Vraagt de leerkracht om iets op te schrijven				
- Is graag actief bezig in de lees-/schrijfhoek met lezen en schrijven				
- Is nieuwsgierig naar lezen en schrijven en stelt				

daar vragen over				
Taalbewustzijn en Alfabetisch principe (tussendoelen 5 en 6)				
- Kan rijmpjes en versjes onthouden				
- Experimenteert met rijm				
- Kan de beginklank van een woord losmaken van de rest van het woord (zie bijlage 3b)	-	-	ja / nee	ja / nee
- Kan drieklankwoorden (mkm) auditief synthetiseren (zie bijlage 3c)	-	-	ja / nee	ja / nee
- Kan letters correct benoemen: welke? (zie bijlage 3d)	-	-	ja / nee	ja / nee
Functioneel lezen en schrijven (tussendoel 7)				
- 'Schrijft' uit zichzelf om te communiceren (bijvoorbeeld briefjes, lijstjes en verhaaltjes)				
- Vraagt de leerkracht om iets op te schrijven				
- Is graag actief bezig in de lees-/schrijfhoek met lezen en schrijven				
- Is nieuwsgierig naar lezen en schrijven en stelt daar vragen over				

Bijlage 2

LEERLINGDOSSIER DYSLEXIE – VOORBLAD

Naam leerling:

Geboortedatum:

School:

Adres:

BRIN:

21

Datum:

Handtekening directeur namens bevoegd gezag

Dhr./Mevr.

LEERLINGDOSSIER DYSLEXIE – SAMENVATTING

	<u>Meetmoment 1</u>	<u>Interventie 1</u>	<u>Meetmoment 2</u>	<u>Interventie 2</u>	<u>Meetmoment 3</u>
Meetmoment / Interventieperiode	Groep: Meetmoment: Datum:	Van: T/m: Aantal schoolweken:	Groep: Meetmoment: Datum:	Van: T/m: Aantal schoolweken:	Groep: Meetmoment: Datum:
Verantwoordelijk begeleider	Afgenomen door: - standaard toetsgegevens: - aanvullende toetsgegevens:	Uitgevoerd door: - op zorgniveau 1: - op zorgniveau 2: - op zorgniveau 3:	Afgenomen door: - standaard toetsgegevens: - aanvullende toetsgegevens:	Uitgevoerd door: - op zorgniveau 1: - op zorgniveau 2: - op zorgniveau 3: -	Afgenomen door: - standaard toetsgegevens: - aanvullende toetsgegevens:
Resultaten meetmomenten/ Aantal uren instructie interventieperiodes	E-niveau in: Onvoldoende scores in:	Uren zorgniveau 1: Uren zorgniveau 2: Uren zorgniveau 3:	E-niveau in: Onvoldoende scores in:	Uren zorgniveau 1: Uren zorgniveau 2: Uren zorgniveau 3:	E-niveau in: Onvoldoende scores in:
Beschrijving	<i>zie leerlingdossier pagina:</i>	<i>zie leerlingdossier pagina:</i>	<i>zie leerlingdossier pagina:</i>	<i>zie leerlingdossier pagina:</i>	<i>zie leerlingdossier pagina:</i>
LVS-gegevens	<i>zie bijlage uitdraai LVS</i>	<i>zie bijlage uitdraai LVS</i>	<i>zie bijlage uitdraai LVS</i>	<i>zie bijlage uitdraai LVS</i>	<i>zie bijlage uitdraai LVS</i>
Onderbouwing vermoeden	<i>zie leerlingdossier pagina:</i>				

ONDERBOUWING VERMOEDEN ERNSTIGE DYSLEXIE

Indicatoren	Resultaten
Prestaties lezen en spellen: <ul style="list-style-type: none"> - lezen op woordniveau - lezen op tekstniveau - spellen	
Letterkennis bij lezen en spellen: <ul style="list-style-type: none"> - accuratesse - snelheid	
Fonologische vaardigheden: <ul style="list-style-type: none"> - accuratesse - snelheid	
Hardnekkigheid 2	
Prestaties andere vakgebieden	
Overige leerstoornissen	

---

² Om het vermoeden van ernstige dyslexie te onderbouwen is het belangrijk ook gegevens uit het leerlingvolgsysteem toe te voegen over andere leer- en ontwikkelingsgebieden dan taal en lezen.

Resultaten Gr 3 MM 1 (standaard)

Leerling	Naam:			Geboortedatum:			
Vaardigheid	Auditieve analyse	Auditieve synthese	Letters benoemen	Letters schrijven	Decoderen bekende woorden	Decoderen nieuwe woorden	Decoderen tekstniveau
Toets							
Datum							
Afgenomen door							
Resultaat							
Conclusie							
Conclusie voor begeleiding							

Resultaten Gr 3 MM 1 (aanvullend)

Leerling	Naam:			Geboortedatum:				
Observatie	Taak- /werkhouding	Aanpakgedrag	Geheugen	Emotionele factoren	Leerbaarheid	Thuisituatie	Klas	Voorkeuren leerling
Datum								
Observatie door								
Resultaat	- Leesplezier / motivatie	- zelfreflectie en zelfverbetering	- Strategiegebruik (lezen/schrijven)	- Emotionele reactie op leesproblemen	- Is leerling voldoende leerbaar?	- Leescultuur thuis	- Reacties groep op lees- prestaties	- Hobby's en interesse- gebieden
	- Concentratie (lezen/schrijven)	- Strategiegebruik (lezen/schrijven)	- Instructie	- Zelfvertrouwen (lezen/schrijven)			- Leescultuur in klas	- Vormgeving leesmateriaal
	- Taakgerichtheid (lezen/schrijven)	- Zelfstandig lezen wel/niet mogelijk						
Conclusie								
Conclusie voor begeleiding								

Resultaten Gr 3 MM 2 (standaard)

Resultaten Gr 3 MM 2 (aanvullend)

Leerling	Naam:				Geboortedatum:				
Vaardigheid	Auditieve analyse	Auditieve synthese	Letters benoemen	Letters schrijven	Decoderen woord-niveau	Decoderen tekstniveau	Begrijpend lezen	Spellen	Functioneel schrijven/stellen
Toets									
Datum									
Afgenomen door									
Resultaat									
Conclusie									
Conclusie voor de begeleiding									

Begrijpend luisteren	Woorden-schat

Resultaten Gr 3 MM 3 (standaard)

Resultaten Gr 3 MM 3 (aanvullend)

Leerling	Naam:			
Vaardigheid	Decoderen woordniveau	Decoderen tekstniveau	Decoderen tekstniveau	Begrijpend lezen
Toets				
Datum				
Afgenomen door				
Resultaat				
Conclusie				

Geboortedatum:					
Letters benoemen	Letters schrijven	Auditieve analyse	Auditieve synthese	Spellen	Functioneel schrijven

Conclusie voor begeleiding					
---	--	--	--	--	--

Resultaten Gr 3 MM 4 (standaard)

Resultaten Gr 3 MM 4 (aanvullend)

Leerling	Naam:			Geboortedatum:	
Vaardigheid	Decoderen woordniveau	Decoderen tekstniveau	Begrijpend lezen	Spelling	Woordenschat
Toets					
Datum					
Afgenomen door					
Resultaat					
Conclusie					
Conclusie voor begeleiding					

	Letters benoemen	Letters schrijven	Auditieve analyse	Auditieve synthese	Begrijpend luisteren

Resultaten Gr 4 MM 1 (standaard)

Resultaten Gr 4 MM 1 (aanvullend)

Leerling	Naam :			Geboortedatum:	
Vaardigheid	Decoderen woordniveau	Decoderen tekstniveau	Begrijpend lezen	Spelling	Woordenschat
Toets					
Datum					
Afgenomen door					
Resultaat					
Conclusie					

Letterkennis	Auditieve vaardigheden	Klank-letter- koppeling	Auditieve vaardigheden

Conclusie voor begeleiding	
---	--

Resultaten Gr 4 MM 2 (standaard)

Resultaten Gr 4 MM 2 (aanvullend)

Leerling	Naam:			Geboortedatum:	
Vaardigheid	Decoderen woordniveau	Decoderen tekstniveau	Begrijpend lezen	Begrijpend luisteren	Spelling
Toets					
Datum					
Afgenomen door					
Resultaat					
Conclusie					

Letterkennis	Auditieve vaardigheden	Klank-letter- koppeling	Auditieve vaardigheden

Conclusie voor begeleiding					
---	--	--	--	--	--

Resultaten Gr 4 MM 3 (standaard)**Resultaten Gr 4 MM 3 (aanvullend)**

Leerling	Naam:			Geboortedatum:	
Vaardigheid	Decoderen woordniveau	Decoderen tekstniveau	Woordenschat	Begrijpend lezen	Spelling
Toets					
Datum					
Afgenomen door					
Resultaat					
Conclusie					
Conclusies voor begeleiding					

Resultaten Gr 4 MM 4 (standaard)

Leerling	Naam:			Geboortedatum:		
Vaardigheid	Decoderen Woordniveau	Decoderen Tekstniveau	Begrijpend lezen	Begrijpend luisteren	Spelling	Woordenschat
Toets						
Datum						
Afgenomen door						
Resultaat						
Conclusie						
Conclusie voor begeleiding						

INTERVENTIE

Leerling	Naam:	Geboortedatum::			
Periode	☐ Eerste / ☐ tweede ³ interventieperiode van:				
	t/m:				
Doelen					
	Aanpak op school	Uren per week	Organisatievorm	Begeleider(s)	Bijlage
Begeleiding niveau 1					
Begeleiding niveau 2					
Begeleiding niveau 3					
Monitoring voortgang					
Thuis					
Evaluatie					

